

Asia: VN/34692/2024

## Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

### Lausunnonantajan lausunto

**Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:**

Velvoittavuuden lisäämisen taustalla on ajatus asiakkaiden hyvästä toimintakyvystä. Tilanne voi olla kohtuuton heille, joilla on toimintakyvyn rajoitteita ja elämänhallinnan vaikeutta. Miten huomioidaan sellaisen henkilön tilanne velvoittavuudessa ja sanktioinnissa, jolla on määräaikainen tai toistaiseksi voimassa oleva työkyvyttömyyseläkelausunto mutta eläke on hylätty tai henkilö, jolla on sairauspäiväraha-anomus hylätty. Miten sovelletaan ensisijaisen etuuden hakemisen velvollisuutta, tuleeko hakeminen uusia ja kuinka usein, jos siitä tulee hylkäävä päätös. Riittääkö esim. jos on vuosi sitten hakenut ja saanut hylkäävän päätöksen.

Osatyökykyisille ihmisille on hyvin rajallisesti työtä tarjolla avoimilla työmarkkinoilla. Yhdessä velvoittavuuden ja sanktioiden kanssa osatyökykyisille ihmisille tulisi olla tarjolla tosiasiallisia vaihtoehtoja osallistua ja pyrkiä työelämään. Käytännössä osalle tätä kohderyhmää vähintään 30 tunnin viikkotyöaika voi olla saavuttamaton.

Perusosan alentamista esitetään kiristettäväksi sekä ehdoiltaan että määrältään. Uudessa esityksessä todetaan, että ensimmäisen alentamiskuukauden jälkeen perusosaa alennetaan 40% ei kuten aiemmin, että voidaan alentaa. Ehdotuksessa perusosan alentamiseen liittyvä harkintavalta jää täysin Kelalle eikä siinä huomioida riittävästi henkilön sosiaalista tilannetta. Miten huomioidaan asiakkaiden yksilölliset tilanteet ja hyvinvointialueen sosiaalihuollon näkemys. Perusosan alentaminen pitkäkestoisesti 50%:a on kohtuutonta muutoinkin heikossa taloudellisessa asemassa oleville henkilöille. Uhkana on epätoivon kasvu, yhteiskuntarauhan järkkyminen ja äärimmäiset henkilökohtaiset ratkaisut. On kannatettavaa luopua toistuvista automaattisista perusosan alentamisen ilmoituksista hyvinvointialueelle. Toisaalta tulee muutoin turvata ja kiinnittää huomiota monialaisen yhteistyön tarpeessa olevien henkilöiden tunnistamiseen ja hyvinvointialueen palveluiden piiriin ohjaamiseen.

Jos yritystoiminta on kannattamatonta siten, että se ei elätä yrittäjää tietyn kohtuullisen ajan kuluessa on tarkoituksenmukaista velvoittaa kokoaikaiseen työnhakuun.

**Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:**

Tulee todennäköisesti lisäämään täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemusmääriä.

**Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:**

Tärkeää ja välttämätöntä turvata tarpeellinen ja joustava kahdensuuntainen tiedonvaihto hyvinvointialueen, Kelan ja kuntien välillä.

**Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:**

Kunnan rahoitusosuuden nostaminen 18-24 vuotiaiden osalta on sinänsä hyvä asia, jos sillä saadaan kohdennettua erityistä huomiota tämän kohderyhmän työllisyyden ja palveluiden edistämiseen. Ilman voimavaroja kunnankaan ei kuitenkaan ole mahdollista todella kiinnittää erityistä huomiota tämän kohderyhmän palveluihin ja työllistymisen edistämiseen. Kuntien resurssit tulee turvata, jotta asia on mahdollinen.

**Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:**

Saman kaupungin/kunnan alueella voi olla hyvin erilainen vuokrataso, joka tulisi huomioida asumisrajoja määriteltäessä. Esimerkiksi kantakaupungin vuokrataso on yleisesti korkeampi kuin kaupungin laitamilla maaseutumaisilla alueilla.

Lakiluonnoksessa todetaan, että ”kunnat ja hyvinvointialueet veloitetaan kehittämään edullisia asumispalveluita ja asumisneuvontaa yhdessä kuntienvuokraloyhtiöiden ja yksityissektorin kanssa toimeentulotukiasiakkaille yhteistyössä Kelan tietopohjan kanssa. ” Tässä jää huomiotta oleellinen asia eli kohtuuhintaiset vuokra-asunnot ja niiden saatavuuden varmistaminen. On välttämätöntä, että kunnassa on tarjolla kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja ja että asuntopolitiikalla edistetään kohtuuhintaisten asuntojen rakentamista kunnissa. Valtakunnan tasolla tulisi myös kiinnittää huomioita siihen, mitä lainsäädännöllisesti voidaan tehdä sille, että kunnissa olisi kohtuuhintaisia asuntoja tarjolla pienituloisille ja vähävaraisille ihmisille. Kun kuntia veloitetaan kohtuuhintaisten asuntojen järjestämiseen, tulee huomioida kuntien resurssit ja voimavarat ja vaikuttaa asiaan myös lainsäädännöllisesti niin, että rakentaminen on mahdollista.

Asumismenojen tarkentaminen ja jatkuva vaatimus edullisemmasta asumisesta on ristiriidassa todellisuuden kanssa. Edullisten asuntojen saatavuus on huono eikä niitä riitä kaikille.

**Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:**

Lakimuutosten ennakkoarviointia vaikutuksista hyvinvointialueen kustannuksiin ja resurssitarpeisiin ei ole arvioitu riittävällä tavalla. Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotukimenojen ja sosiaalipalveluiden arvioidaan kasvavan jonkin verran mutta tätä ei ole huomioitu hyvinvointialueiden rahoituksessa. Lakimuutos ei saa johtaa siihen, että hyvinvointialueiden toimeentulotukimenot kasvavat, kun joudutaan myöntämään täydentävää toimeentulotukea

ihmisten perustuslaillisten oikeuksien turvaamiseksi. Ei ole järkevää eikä kustannustehokasta lisätä enää nykyisestä toimeentulokitehtäviä hyvinvointialueilla. Ehdotetut muutokset toimeentulotuen myöntämisperusteissa tulevat todennäköisesti johtamaan siihen. Sosiaalityön voimavarat tulee suunnata muihin sosiaalityön tehtäviin kuten sosiaaliseen kuntoutukseen toimeentulotuen käsittelyn sijasta.

Kokonaisuutena Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue toteaa, että parhaillaan on meneillään useita toisiinsa oleellisesti liittyviä lakiesitysluonnoksia, jotka heikentävät ja kiristävät heikommassa asemassa olevien henkilöiden asemaa. Yhteisvaikutusten ennakoarviointi on välttämätöntä tehdä ja yhteensovittaa meneillään olevat lakiuudistukset toisiinsa. Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen huolena on, että heikossa työmarkkina- ja taloudellisessa asemassa ja vaikeasti työllistyvien osalta syntyy kohtuuton ja epäoikeudenmukainen kokonaisuus.

Odotamme hallituksen julkaisevan viipymättä esitysluonnosten yhteisvaikutusten arvioinnin. Muutosten vaikutukset hyvinvointialueiden palvelu- ja resurssitarpeisiin on tunnistettava ja arvioitava kokonaisuutena. Vaikutusarvion tekeminen kokonaisuudesta hyvinvointialueen näkökulmasta on välttämätöntä erityisesti tilanteessa, jossa hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoon on suunnitteilla mittavia säästöjä. Lausunnoilla ja valmisteilla olevat lakiuudistukset ovat suurelta osin hälyttävässä taloudellisessa ristiriidassa sosiaalihuoltoon suunnitteilla olevien säästöjen kanssa.

#### **Muu lausuntopalaute:**

Edunvalvojan palkkio on tarkoituksenmukaista siirtää osaksi perustoimeentulotuessa huomioitavia menoja. Kyseessä on perusmeno, jonka suuruuteen edunvalvonnassa oleva henkilö ei voi vaikuttaa. Nykyinen käytäntö tuottaa epätarkoituksenmukaista täydentävän toimeentulotuen hakemusten summaa vuoden lopussa hyvinvointialueelle. Toimeentulotuen myöntäminen edunvalvontapalkkioon ei edellytä harkintaa, mikäli asiakkaalla on perustoimeentulotukioikeus tai mikäli hänen omat tulonsa tai varansa eivät riitä palkkion maksamiseen.

Esitämme jälkihuoltoon tuen itsenäistymisvarojen (LSL 77§) lisäämistä etuoikeutetuksi tuloksi niiltä osin, kun niitä käytetään jälkihuollon aikana itsenäistymistä tukeviin hankintoihin tai tarkoituksiin, esimerkiksi tietokoneeseen ja ajokorttiin.

Terveystuomien huomioimisessa voisi lakitekstissä olla maininta vakiintuneen käytännön mukaisesti, että pääsääntöisesti toimeentulotuessa huomioidaan vain julkisen terveydenhuollon menot. Lausuntoesityksessä oleva maininta välttämättömien terveydenhuoltomenojen huomioimisesta ja ongelmallinen ilman selvempää ohjeistusta hyväksyttävistä menoista.

Paananen Marja

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue - Sosiaalihuollon integraatiopäällikkö  
Marja Paananen, valmistelussa sosiaalihohtaja Tarja Oikarinen-Nybacka,  
johtava sosiaalityöntekijä/toimintayksikön esihenkilö Anu Pippola ja johtava  
sosiaalityöntekijä Minna Niemistö